

ARVOSTELUT

Aikamatkoja virsien maailmassa

Eeva-Liisa Bastman

Liisa Enwald ja Tuula Hökkä (toim.) 2010. Virren virtaa. Veisattu runo ennen ja nyt. Kansanvalistusseura. 374 s.

Virret kiinnostavat, eikä ihme, sillä virsillä, veisuulla ja virsikirjapainoksilla on ollut kulttuurissamme merkittävä rooli. Mutta mikä virsi on – runo vai laulu, uusi vai vanha laji? Mistä virret kertovat ja mistä ne ovat peräisin? Miten ne ovat säilyneet ja muuttuneet ajan saatossa?

Näitä kysymyksiä käsitellään *Virren virtaa* -kokoelman artikkeleissa. Kokoelman toimittajat Liisa Enwald ja Tuula Hökkä, jotka ovat myös kirjoittaneet artikkeleita, ovat kirjallisuudentutkijoita. Muut kirjoittajat ovat musiikkiesseisti Leena Jäppilä, etnomusikologi Pirjo-Liisa Niinimäki ja kirkkoherra Toivo Hyyryläinen.

Johdannon mukaan kimmoke artikkelikokoelman kirjoittamiseen tuli oivalluksesta, että virsien tutkimus on tähän asti painottunut sävelmien tutkimiseen, mutta virsilyriikkaa ei ole juurikaan tutkittu. Kirjallisuudentutkimuksessa virsirunojen tutkimus on ollut vähäistä, koska virsien ei ole katsottu kuuluvan taidelyriikkaan. Virttä ei ole helppo rajata mihinkään tiettyyn tutkimusalaan kuuluvaksi, mikä toisaalta tekee lajista otollisen kohteen monitieteiselle tai tieteidenväliselle tutkimukselle.

Vaikka artikkelikokoelman tutkimuskysymykset lähtökohtaisesti liittyvät virteen kirjoitettuna runona, kokoelman kahdessatoista artikkelissa virsiä tarkastellaan sekä musiikkina että kirjallisuutena. Otsikossa virsi on osuvasti määritelty veisatuksi runoksi: runoksi, joka useimmiten on myös laulu. Virsiä ei käsitellä kronologisesti eikä systemaattisesti, mutta teoksen alkulause sekä kokoelman loppuun sijoitettu Tuula Hökän artikkeli ”Virsi ja runous” johdattavat virsien ja virsilyriikan maailmaan. Artikkeleissa yhteisenä teemana ovat musiikin ja runon kohtaaminen sekä eri aikakerrosten limittyminen virsissä.

Sanan ja sävelen tutkiminen rinta rinnan osoittautuu hedelmälliseksi näkökulmaksi. Esimerkiksi Pirjo-Liisa Niinimäen artikkelissa ”Kuolemaanvalmistusvirsi naisten runoutena” tutkitaan neljää kuolema-aiheista virttä, jotka kaikki on kirjoitettu samaan sävelmään. Niinimäki löytää syytä kuolinvirren suosioon paitsi aiheesta myös sävelmästä ja runomitasta. Leena Jäppilän artikkelissa ”Virret vaeltavat” puolestaan seurataan kahden virren kulkua uskonpuhdistusajan Saksasta suomalaisiin virsikirjoihin. Toisessa artikkelissaan ”Luther virren virittäjänä” Jäppilä pitäytyy tiiviimmin musiikin historiassa ja tarkastelee virsisävelmien moneen suuntaan kurkottavia juuria.

Lyriikan tutkimuksen näkökulmasta virsiä lähestytään Liisa Enwaldin kahdessa artikkelissa, jossa analysoidaan virsirunouden kuvauksia tuonpuoleisesta sekä virsien luontoku-

vauksia. Enwaldin analyysit valaisevat virsien runokielen vivahteita ja ovat antoisaa luetta-
vaa. Aineistoon on valikoitunut sekä uutta että vanhempaa virsirunoutta, ja vertailukohtia
otetaan paitsi virsirunoudesta, myös eri aikakausien taidelyriikasta. Kirjalliset motiivit ovat
aiheena myös Toivo Hyyryläisen artikkelissa ”Peuravirren jäljillä”, mutta näkökulma on
virsirunoilijan ja -säveltäjän, ja ote henkilökohtaisempi ja pikemminkin esittelevä kuin ana-
lyyttinen.

Ilahduttavaa on, että kokoelman virsirunous ei rajoitu pelkästään kirkkovirsikirjojen vir-
siin, vaan joukossa on myös herätysliikkeiden laulukokoelmissa julkaistuja virsiä sekä ark-
kiveisuja. Tuula Hökän artikkelissa ”Toinen Wirsi ystäväliikkeen arkkivirtenä” tarkastel-
laan pietistisen kansanherätysliikkeen uskonkäsitystä ja veisuuperinnettä yhden arkkiveisu-
na julkaistun virren kautta. Artikkeleissa virsiä ja virsien eri versioita siteerataan paljon,
mikä on tarpeen, sillä etenkin vanhempi virsilyriikka ja kirkkovirsikirjojen ulkopuolelle
jäänyt virsirunous ovat huonosti saatavilla.

Kauemmas virsiteksteistä ja -sävelmistä etäännyttään Tuula Hökän artikkelissa ”Rak-
kauden liitto-kirjeitä”, jonka tutkimusaineistona on nuoren kihlaparin kirjeenvaihto 1850-
luvulta, ja Leena Jäppilän artikkelissa, joka käsittelee virttä motiivina Eeva-Liisa Mannerin
tuotannossa. Artikkelit avaavat virren kulttuurisia merkityksiä ja kertovat siitä, miten virsiä
on luettu, tulkittu ja siteerattu.

Virsilajin kannalta keskeistä säilymisen ja uudentamisen problematiikkaa sivutaan
useissa artikkeleissa. Virren erityislaatuun käyttölyriikkana liittyy se, että virsiä on pyritty
muokkaamaan tyylillisesti, kielellisesti ja sisällöllisesti ajanmukaisiksi. Artikkeleissa kir-
joittajien suhtautuminen uudistuksiin on pääosin kielteinen. Pyrkimys oikeakielisyys- ja
selkeyteen on heikentänyt runoja, ja nykyaikaistaminen on vienyt vanhoilta virsiltä niiden
voiman ja verevyyden. Lyriikantutkijan on helppo yhtyä kritiikkiin, mutta virsiä veisaava
seurakuntalainen saattaisi olla toista mieltä.

Kiinnostavimmillaan artikkelikokoelma on valaistessaan virsilyriikan ja sävelmien ajal-
lisiä ja kulttuurisia kerrostumia. Virsien kautta siirrytään kulttuurista ja kielialueelta toiseen
ja tehdään huikaisevia aikamatkoja. Tähän liikkeeseen kokoelman otsikossa mainittu virta
viittaa. ”Virren virrassa runo kohtaa musiikin, keskiaika 1900-luvun, kalevalakieli rekilau-
lun ja laulu saarnan. Virsi avaa runoilmaisun ja kirjakielen aikakerroksia; kansanviisaus
tapaa siinä oppineisuuden, perinne valistuksen”, todetaan johdannossa.

Virret tarjoavat monipuolista tutkimusaineistoa niin lyriikasta, kielestä, musiikin histo-
riasta, kansasävelmistä kuin kulttuurihistoriasta kiinnostuineille. *Virren virtaa* -kokoelman
artikkelit antavat esimerkkejä siitä, miten virttä voi lukea, tutkia ja tulkita.

***FM Eeva-Liisa Bastman on kotimaisen kirjallisuuden jatko-opiskelija Helsin-
gin yliopistossa.***